

## ANIMUS MOLESTANDI



PATRÍCIA  
GABANCHO



CRISTINA CLADERER

**Paco Candel era fill de la migració que va arribar el 1929**

# La desmemòria

Vaig anar a Cervera a xerrar amb alumnes d'institut, els més grans, sobre immigració. L'escola està encabida en l'edifici de la universitat felipista –les fidelitats es cobren–, que de portes endins té un aire conventual, sòlid, discret i tanmateix magnífic. Els alumnes van engegar un col·loqui que ja voldrien els polítics: un debat sincer, sense prejudicis ni complexos. Com que l'activitat l'organitza la Fundació Paco Candel, els vaig recomanar que llegissin *Els altres catalans*, que no és lectura obligatòria, perquè entenguessin que la migració és una cosa

cíclica, que algú ho ha viscut abans i que no es tracta d'un fenomen sinó de persones, cadascuna amb un nom i una història.

El petit gran Paco Candel era fill d'una migració anterior, la que va venir a picar pedra per l'Exposició del 1929 i el seu metro. La història d'en Candel, que els estudiants desconeixen, està explicada en un d'aquells quaderns deliciosos que fa l'Editorial Mediterrània amb il·lustracions de la immensa Pilarín Bayés, una enciclopèdia de detalls entranyables. Em diu la Marianela, la noia de la Fundació que m'acompanya, que la Mediterrània està com qui diu a punt de tancar. Han fet 254 "petites històries", però es veu que la cosa no dona més de si i ningú no

mourà un dit per evitar el silenci.

Tot és tan fràgil... Fa pocs dies van morir dues persones de *la meva època*, tot i que jo sóc força més jove, i m'ha sorprès la manca de ressò: de necrològiques. L'un, Sergi Beser, no el coneixia pas, però em va sonar el nom respectat, present en les iniciatives lingüístiques, universitàries, literàries d'aquell temps de compromís; quina paraula aquesta. L'altra era Maria Lluïsa Borràs, crítica d'art: una dona complicada, de salut també complicada –les dues coses van juntes–, que se sentia maltractada perquè l'atzar i el poder mai li anaven de cara. Va ser cèlebre la seva disputa amb les institucions quan aquestes van declinar comprar una peça de Maillol –ara de visi-

ta a Barcelona–; ella n'havia organitzat la primera retrospectiva amb cara i ulls, i la musa Diana Vierny encara estava present i de bones.

La Borràs era, segons com, de tracte difícil. Sorprenia trobar, en el seu pis de Consell de Cent, un trapezi operatiu al menjador, però tenia una filla etèria dedicada al circ, quan el circ no estava de moda: el Tortell Poltrona encara repartia pastissos a can Foix. Recordar aquestes coses no treu cap enlloc. La principal aportació de la Borràs va ser l'estudi sobre Francis Pica-bia, que els anys de la Primera Guerra Mundial va recalcar a Barcelona com ara ens ve el Jonnathan Littell, buscant pau i anonimat. L'home era un dadaïsta maquinista, si se'm permet, perquè adorava tant l'absurd com els artefactes i, sent un pintor molt dotat, va passar necessàriament per la prova de la figuració: els talents es llueixen. A Barcelona va crear una revista, la *391*, efímera, però que posa la ciutat en la història europea de l'art.

També coneixia, la Borràs, les col·leccions privades aleshores tancades i barrades i avui fent fundacions, perquè el prestigi és ara part del patrimoni. Sabia, doncs, moltes coses i moltes se les devia endur per sempre. Va morir a l'Empordà: gairebé tenia 80 anys, però feia anys que no se'n parlava. En fi: no seré jo qui recrimini la desmemòria. Tot passa, que deia el poeta, i què s'hi pot fer. Potser un dia es posarà una placa al carrer Consell de Cent, com fa poc es va fer amb en Vinyoli, i hi compareixerà l'alcalde i quatre amics, i la ciutat i el país estaran distrets, com sempre.\*

## PAPERCUIXÉ

**M.J. JORDAN**

# La polèmica sobrevola Saint Laurent

Yves Saint Laurent continua sent notícia any i mig després d'haver mort. Per desgràcia, tot el que ens arriba de l'home que va inventar l'esmoquing femení és tan negre com aquest elegant disseny de nit. Té a veure amb subhastes dels seus preuats béns artístics, del seu dúplex de París... I ara arriba una dura biografia que el descriu com un "tirà ebri incapaç de ser generós". Desautoritzada per "tafana" per Pierre Bergé, parella de negocis i vida, *Saint Laurent, mauvais garçon* (Flammarion) arriba a les llibreries

franceses amb ànim de no passar desapercebuda. Marie-Dominique Lelièvre, que ha entrevistat dotzenes de dissenyadors i amics, dispara amb bala sobre la imatge del mític creador.

Diu que els seus íntims el descriuen com un home incapaç de donar: "No tenia amics ni estimava ningú", explica una de les seves muses, Betty Catroux, i la model Victoire –de qui l'autora diu que YSL va demanar que fos la seva primera experiència sexual femenina– remata: "Tothom deia que estimava les dones. No, no ho feia, les utilitzava".



AP

Saint Laurent es va enfrontar amb només 21 anys al repte de succeir Dior. Va viure un ric període creatiu del 1965 al 1976, però llavors va caure en el que els seus amics anomenen *la síndrome Judy Garland*, enfrontar-se a l'èxit amb cocaïna, Valium i whisky, cosa que li va provocar "danys psíquics irreparables". Cal afegir-hi festes, sexe i la difícil acceptació de la seva homosexualitat, però ho superava tot amb la seva gran força interior. Bergé hauria fet d'assistent fidel de la *diva*, tot i que fins i tot li tirava cendres pel cap.\*